

tam; concedimus enim partitionem non esse omnino materialiter intelligendam, ut recte probant quæ ibi adducta sunt, et omnes Doctores fatentur, neque etiam distinguuntur secundum rigorosam formalem rationem specificam; nihilominus tamen, ut divisio sit sufficiens, satis est ut ad modum specierum per quosdam particulares modos inter se repugnantes et fidei contrarios, membra distinguantur, ut dictum est; neque exempla ibi adducta extra divisionem inveniuntur; nam quicumque vel revelationem divinam, vel Christum Dominum non credunt, ad paganismum pertinent, sive sit atheus, sive Deum verum per rationem aliquo modo cognoscat, imo etiamsi nullum errorem contra rationem naturalem habere contingat, quod certe in paganis nunquam continget: infidelitas autem Antichristi, et sub illo facta ad judaismum pertinebit, ut ex alibi disputatis de Antichristo patet (tom. 2, in 3 part., disp. 54, sect. 2 et 4).

SECTIO V.

Utrum apostasia sit species infidelitatis vel circumstantia ejus, et qualis.

1. *Quid sit apostasia.* — De apostasia separatim disputavit divus Thomas 2. 2, quæst. 12; quia tamen cum infidelitate in jure conjungitur, et easdem fere habet penas, ac proinde doctrina moralis ad illas pertinet fere eadem est, ac denique quia apostasia circumstantia est infidelitatis valde illi conjuncta, ideo propter breviter et claritatem, commodius visum est illam huic adjungere. Apostasia ergo idem est quod retrocessio, seu desertio instituti semel suscepti cum animo vel obligatione permanendi in illo; nam apostatare idem est quod deficere, seu retrocedere, semperque in malam partem sumitur pro desertione iniqua et inconstanti; et aliquando, juxta usum Latinorum, dicitur etiam de rebus civilibus, ut apostatare a rege, vel imperatore, ut bene advertit Decian. in tract. Crimin., lib. 5, cap. 7, num. 1. Jam vero ex usu ecclesiastico proprie dicitur respectu Dei vel rerum divinarum, juxta illud Ecclesiastici 2: *Initium superbiæ hominis apostatare a Deo.*

2. *Divisio apostasiæ in triplex membrum.* — Præterea hæc apostasia a Deo in tria membra distinguitur a D. Thoma, q. 12,

art. 1, et Gloss. in cap. 1 *de Apostatis*, ubi Innocent., Hostiens. et alii; dividitur igitur in apostasiam a religione, ab obedientia et a fide, et prima dividitur in apostasiam ab ordine, et a professione religiosa, de quibus principaliter tractat titulus Decretalium *de Apostatis, et iterantibus baptisma*, et pertinent ad materiam de ordine et statu religionis. Secunda apostasia ab obedientia in uno sensu generalissima est, et dici potest de omni peccato mortali, præsertim quando ab homine, qui ante justus erat, committitur, quomodo Angeli, qui peccarunt, apostatæ et rebelles solent a Patribus dici, ut videre est in Gregorio Nazianz., orat. 18 et 42; et sic etiam Anacletus Papa, in epistola 1 Decretalium, dixit sponte transgredientes legem apostatas nominari. Speciali autem modo possunt in hoc ordine dici apostatæ, qui a Pontificis obedientia recedunt, et hoc modo se ab Ecclesia separant. Verumtamen etiam hæc apostasia, licet cum hæresi frequenter sit conjuncta, tamen ad infidelitatem non spectat, sed sub vitiis charitati oppositis ponitur a D. Thoma 2. 2, q. 39. Sola ergo apostasia a fide ad præsentem tractationem spectat, de qua primo dicendum est quid sit necessarium ut illa committatur, deinde quomodo ad infidelitatem comparetur.

3. *Ad apostasiam requiritur, ut fides jam suscepta deseratur.* — *Dubium: quantus esse debeat iste recessus a fide.* — *Prima et communior sententia.* — *Fundamentum.* — Circa primum, conveniunt omnes ad apostasiam requiri ut fides jam suscepta deseratur; itaque juxta distinctionem datam sectione præcedenti, sicut ibi diximus ad hæresim non esse necessarium ut ex parte subjecti præcesserit fides in hæretico, ita nunc e contrario dicimus ad apostasiam hoc esse necessarium; ita enim docet Divus Thomas citatus, et omnes Theologi cum eo; item juris canonici interpretes, quos late refert Farinac., tractat. de Hæresi, quæstione 183, § 2. Et ipsum nomen ac ratio id præ se fert; nam apostasia consistit in recessu; nemo autem recedit nisi a termino, in quo prius existebat. Dubium autem est qualis et quantus esse debeat hic recessus, ut apostasia sit; in quo est communis opinio, necessariam esse totius fidei et ipsiusmet Christi abnegationem, juxta quam sententiam apostasia solum invenitur in illo homine, qui ex christianismo ad judaismum vel paganismum transivit, non vero in illo qui sub eodem christiano nomine hæreticus

fit. Ita tenuit Guido Carmelita, in libro de Hæresibus; Turrecremat., in Summ. de Ecclesia, lib. 4, part. 2, cap. 13; consentit Sylvest., verbo *Apostasia*, in principio; Cajetanus, dicta q. 10, art. 5, et q. 11, art. 1; et ibidem Banhes, et q. 12, art. 1; iisdem locis Aragon.; Cano, lib. 12 de Locis, cap. 9, ad 2; et Castro, lib. 1 de Justa hæreticorum punitione, cap. 7, et lib. 1 de Hæresib., cap. 4; tenet etiam Valentia, in dicta quæst. 10, punct. 1, dub. 3, et quæst. 11, punct. 1, et quæst. 12, punct. item 1; et Sanch., dicto lib. 2. c. 7, num. 15; et Azor., tom. 1 Institut. moralium, lib. 8, cap. 17, q. 3; et Hugolinus, de Censuris Pontifici reservatis, 2 part., cap. 1, sect. 1, num. 7, et alii quamplures juris canonici interpretes, quos refert ac sequitur Farinacius, tract. de Hæres., q. 183, § 2. Theologi vero in confirmationem communiter adducunt modum loquendi Patrum, qui Julianum imperatorem non hæreticum, sed apostatam nominarunt, ut ex Ambrosio et Hieronymo refertur in cap. *Julianus*, et in cap. *Imperatores*, 3, q. 7, quia omnino Christum negavit; alios vero, qui sub nomine christiano a fide defeecerunt, ut Constantium, et alios, vocarunt hæreticos, non apostatas; quod ex Nazianzeno notavit Jacob. Bilius, in vita ejus metro scripta, num. 54. Ratio autem solum reddi potest, quia illa sola est perfecta rebellio, et separatio a Christo, quæ nomine apostasiæ simpliciter dictæ significatur.

4. *Secunda sententia.* — Nihilominus contraria sententia videtur sumi ex divo Thoma, dicta quæst. 12, art. 1, nam ibi in corpore ad apostasiam solum requiritur, ut ille qui erat Deo conjunctus per fidem, ita ab illa separaretur, ut per fidem non maneat illi conjunctus, quod fit etiam per hæresim. Unde in solutione ad secundum, ita exponit verba Proverb. 6: *Homo apostata vir inutilis*, quia, inquit, nihil facere potest quod Deo placeat, quia sine fide impossibile est placere Deo; ergo, ex mente D. Thomæ, et juxta sapientiam Sapientis, quia ita deficit a Deo, ut fidem etiam amittat, vere est apostata; hoc autem contingit hæreticis, etiamsi sub nomine christiano a Deo recedant. Secundo, favet huic sententiæ Cyprianus, lib. 1, epist. 2, alias epist. 54, ubi inter apostatas numerat tam Gentiles, quam eos qui ad hæreticos transierunt. Tertio, facit quod in jure, sub titulo *de Apostatis* poni solent etiam hæretici, ut videtur est in lege ultima, cap. *de Apostatis*, et in cap. *Quodam de Apostatis*, ubi illi dicuntur

apostatæ, qui cum professione christiana legalia conjungunt, qui profecto hæretici sunt.

5. *Judicium auctoris inter prædictas sententias.* — In hoc puncto potest fortasse quæstio de nomine misceri, et ideo prius breviter de re dicam, et statim de modo loquendi: quod ergo ad rem attinet, videntur mihi posteriora argumenta convincere, in hæretico deficiente a fide inveniri propriam malitiam apostasiæ, ejusdem speciei et essentiæ cum apostasia, quæ per judaismum vel paganismum committitur, quamvis non sit ejusdem integritatis ex parte materiæ. Probatur præter dicta, quia sicut Christianus transiens ad infidelitatem Judæorum vel paganorum, præter malitiam infidelitatis, quam habet communem cum similibus infidelibus, qui nunquam fuerunt Christiani, committit peculiarem malitiam, et injuriam contra fidem, quam professus est, ita etiam Christianus qui transit ad hæreticos, præter malitiam infidelitatis, habet illam peculiarem malitiam, seu gravitatem, quæ committitur in desertione fidei receptæ; et ideo merito divus Thomas, dicta quæst. 12, art. 1, ad tertium, indefinite et universaliter dixit apostasiam esse circumstantiam infidelitatis: probatur ergo consequentia primo, quia apostasia transeuntis ad judaismum vel paganismum non consistit formaliter in illa specie infidelitatis, sed in injuria, quam apostata facit fidei receptæ, seu professioni ejus, et consequenter Ecclesiæ et Christo; sed hanc eandem injuriam facit hæreticus professioni fidei, et Ecclesiæ Christi; ergo quoad malitiam habet apostasiam ejusdem rationis; item formaliter æque recedit a tota fide, et ideo totam amittit, et consequenter a Deo apostatat; differentia vero in majori vel minori materia fidei accidentaria est, neque potest essentialiter diversitatem facere, quod etiam ex dictis sectione præcedenti ostendi potest; diximus enim tres infidelitates non distingui specie essentialiter, etiamsi in materia habeant illam eandem inæqualitatem; ergo eadem ratio est in apostasia, supposito quod deformitas ejus etiam inveniat in recessu a fide per hæresim, quod videtur evidenter probatum.

6. *Hæreticus etiam proprie dicitur apostata.* — Sic ergo declarata re ipsa non est de nomine contendendum, nec videtur posse negari quin nomen apostatæ sub aliqua vera et propria significatione hæretico conveniat; propter auctoritatem vero tot Doctorum, dicere possumus apostasiam per antonomasiam

in solis illis inveniri, qui Christum negant, generice vero sumptam etiam ab hæretico committi; vel aliter distingui potest, ut apostasia quædam sit a Christo, et hæc conveniat pagano et Judæo; alia vero ab Ecclesia, et ab ejus obedientia et unione, et hæc etiam in hæreticis reperiatur; ut vero distinctius procedamus, de utraque sigillatim dicemus.

7. *Utrum apostasia sit species distincta a paganismo et judaismo.* — *Prima opinio.* — *Ejus fundamentum.* — In secundo puncto, de comparatione apostasiæ ad infidelitatem, an sit species ejus, multi ex Doctoribus allegatis affirmant apostasiam totalem, seu per antonomasiam dictam, esse speciem infidelitatis distinctam a judaismo et paganismo; unde, ne species infidelitatum multiplicent, dicunt esse hæresim. Ita sentiunt Cajetanus, Banhez, Aragon., Valentia, et Sanchez, et Azor, locis citatis; et Sylvester verbo *Apostasia*, in principio; et late Castro, ubi supra, qui etiam citat Ochamum, 1 part. Dialog., lib. 4, cap. 11; citant etiam D. Thom. sed immerito. Fundatur primo, quia iste apostata est hæreticus, quod non habet similis infidelis non apostata; ergo est hæreticus ratione apostasiæ; ergo apostasia ipsa est hæresis. Antecedens probatur primo; quia poenæ hæreticorum comprehendunt hujusmodi apostatam, ut est certissimum ex communi omnium sententia, et ex cap. *Contra Christianos*, de Hæreticis, in 6, et ex lege 2, cap. *De apostatis*; ergo talis apostata est hæreticus. Secundo, quia hæresis consistit in abnegatione fidei receptæ; sed hic deserit fidem receptam; ergo est hæreticus. Tertio argumentatur Castro, quia alias sequeretur hæreticum, augendo hæreses, fieri non hæreticum, quod videtur absurdum. Quod si quæretur an in hujusmodi homine sint duæ species infidelitatis, Cajetanus affirmat; Banhez autem dicit esse tantum infidelitatem hæresis, quia apostasia in tali homine est ultima differentia contrahens infidelitatem ejus ad speciem hæresis.

8. *Vera sententia.* — Nihilominus dico talem apostasiam non esse speciem infidelitatis, neque hæresis. Ita tenet Cano supra, cum Turcremat., quos sequitur Simanc.; tenuit etiam Sylvester, verbo *Hæresis*, 1, quæst. 2; Angelus, verbo *Apostasia*; et Paludanus, in 4, distinct. 13, quæst. 3; et Alexand. Pezant. 2, ad quæst. 12 D. Thomæ, disputat. sua 1; et aliqui Canonistæ, capit. 7 de Apostatis; et est clara sententia D. Thomæ, quæst. 12, art. 1, ad tertium, ubi ait apostasiam non esse

speciem infidelitatis, sed esse posse circumstantiam specierum infidelitatis. Et probatur primo, quia talis apostata non est hæreticus; ergo nec peccatum ejus est hæresis. Probatur antecedens ex communi descriptione Patrum; dicunt enim hæreticum esse, qui sub nomine Christiano, et retinendo Christi confessionem, fidem ejus corrumpit; at vero iste apostata omnino deserit Christum, et nomen ac fidem ejus; ergo non est hæreticus. Major est divi Augustini, in libro 18 de Civitate Dei, cap. 51; et D. Gregor., lib. 3 Moral., cap. 14, alias 18, et sequentibus, et libro quinto, capite decimo, alias undecimo, et libr. 23, capit. primo; et Ambrosio ac Origene ad Tit. 3; et Bedæ, Lucæ septimo; et tradit expresse D. Thomas 2, quæstione undecima, articulo primo, dicens hæresim esse speciem infidelitatis, pertinentem ad eos qui fidem Christi profitentur, sed ejus dogmata corrumpunt, et ex sectione superiori id etiam satis constat. Secundo, probatur a priori, quia apostasia non consistit in nova fidei abnegatione, vel errore; nam Judæus apostata non magis negat fidem Christi, nec plures errores habet, quam Judæus non apostata; ergo propter apostasiam non habet specialem infidelitatem. Probatur consequentia, quia infidelitas directe opponitur veritati fidei, et testimonio primæ veritatis. Tertio, quia in hæretico apostata illa apostasia, quam committit, non spectat formaliter ad malitiam hæresis, sed ad aliquam gravitatem ejus, quam statim declarabo; ergo neque apostasia totalis in Judæo vel pagano ad hæresim spectat. Probatur consequentia, quia apostasia utriusque est ejusdem rationis quoad speciem, ut paulo ante probavi. Denique illa apostasia non potest esse nova species integra infidelitatis, quia præcise spectata non opponitur specialiter virtuti Theologicæ, aut primæ veritati, ut probavi, nec etiam potest esse differentia contrahens alteram infidelitatem, ut dicebat Banhez, quia alia infidelitas est in specie ultima judaismi vel paganismi; nam est ejusdem speciei cum simili infidelitate alterius hominis non apostatæ; species autem ultima non est ulterius contrahibilis.

9. *Solvitur fundamentum contrarium in numero.* 7. — Neque obstat fundamentum contrariæ sententiæ; nego enim illum hominem esse proprie hæreticum, sed Judæum apostatam, vel paganum apostatam, et ita solent sub his appellationibus condemnari. Unde ad primam probationem concedo istum incurrere poenas hæreticorum, quia non sunt latæ solum con-

DISPUTATIO XVII.

DE INFIDELIBUS NON APOSTATIS QUOAD PECCATA EORUM

Infidelium duo sunt genera. — *Apostasia duplex in infidelibus reperitur.* — Quamvis apostasia non sit species infidelitatis, ut in superiori disputatione dictum est, tamen est talis circumstantia, ut doctrina moralis, quæ de infidelibus tradenda est, multum ex illa pendeat; et ideo, ad majorem doctrinæ claritatem et distinctionem, visum est infideles omnes in duo capita distinguere, et prius dicere de illis qui nunquam fidem susceperunt, sed in sua infidelitate semper vixerunt et permanserunt, qui nomine infidelium simpliciter appellantur, quia, regulariter loquendo, nihil de nostra fide credunt aut crediderunt. Postea vero dicemus de infidelibus apostatis, qui communitè vocantur hæretici, quia regulariter hæresim profitentur. Unde notare etiam oportet ex supra dictis apostasiam duplicem esse posse, unam a sola fide nondum professam in baptismo, et aliam post baptismum receptum commissam; et hæc posterior sola est quæ ad præsentem considerationem spectat, quia, ut dixi, illa sola potest addere infidelitati malitiam specie distinctam, et illa etiam sola supponit personam spirituali jurisdictioni Ecclesiæ subiectam, et ideo ex illa pendent actiones tam ipsorum infidelium erga Deum et Ecclesiam, quam Ecclesiæ circa illos; atque ita in titulo disputationis sub infidelibus non apostatis omnes non baptizatos comprehendimus, in quibus distinguere possunt et ipsorum peccata, et poenæ ac remedia peccatorum, de quibus suo ordine dicemus.

SECTIO I.

Utrum in his infidelibus possit interdum carentia fidei a peccato infidelitatis excusari.

1. *Status quæstionis aperitur.* — Quamvis infidelitas ex suo genere peccatum sit, ut diximus, nihilominus in re ipsa potest aliquando a peccato excusari, si voluntas desit, quia, ut supra etiam diximus, infidelitas, ut sit peccatum, voluntaria esse debet; inquiremus ergo an in his infidelibus possit aliquando infidelitas excusari a peccato ex defectu voluntatis;

tra hæreticum, ut hæreticum, sed contra omnem apostatam infidelem, ut recte dixit Cano, et sumitur ex toto titulo Cod. de Apostatis. Unde, in dicto cap. *Contra Christianos*, non dicitur hic apostata hæreticus, sed dicitur puniendus tanquam hæreticus. Ad secundam probationem, nego hæresim consistere in negatione fidei jam receptæ ex parte subjecti, quod jam supra probavi, et tractando de hæresi iterum dicam. Ad tertium inconveniens, quod Castro inferebat, dico nullum esse reputandum; quia sicut puer crescendo desinit esse puer, nam fit vir, ita quoque hæreticus crescendo in infidelitate non desinit quidem esse infidelis, potest tamen desinere esse hæreticus, quia fit pejor quam hæreticus, si ad negationem Christi pervenit.

10. *Quid addat apostasia super alias infidelitatis species.* — Concludimus ergo apostasiam esse circumstantiam quæ aggravat quamcumque speciem infidelitatis quando illi adjungitur; quæri autem potest an sit circumstantia mutans speciem. In quo dico breviter, in ordine ad confessionem semper esse reputandam tanquam mutantem speciem, quia semper notabiliter aggravat, et ideo semper confitentiam esse; speculative autem distinguere potest. Nam apostasia interdum esse potest contra fidem receptam, nondum autem per baptismum professam; aliquando vero et ordinarie est contra professionem factam in baptismo. In primo casu, non videtur mutare speciem, quia non invenitur alia virtus distincta a fide, vel præcepto ejus, quod per illam violetur, sicut etiam peccare contra charitatem jam habitam, vel contra castitatem, non est circumstantia mutans speciem; erit ergo aggravans, quia tunc cum majori cognitione peccatur, et propter ingratitudinem saltem materiale; imo fere semper adjungitur scandalum etiam materiale. In ultimo vero casu, valde probabile est esse circumstantiam mutantem speciem, quia est contra promissionem quæ fit in baptismo, ut Patres loquuntur, seu contra pactum cum Ecclesia initum, et obedientiam illi præstitam, quod pertinet ad quoddam injustitiæ genus; ex utroque autem membro optime declaratur et confirmatur, quod diximus apostasiam non esse speciem infidelitatis.